

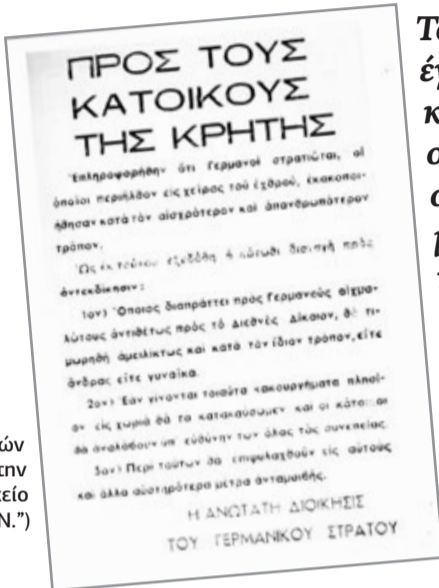
ΜΕ ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΧΑΪΝΤΖ ΡΙΧΤΕΡ

Η “Μάχη της Κρήτης”

και η χειραγώγηση της Ιστορίας

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΩΝΣΤΑΣ

Το βιβλίο του Χ. Ρίχτερ για τη Μάχη της Κρήτης, μπορεί να έγινε γνωστό στον πολύ κόσμο το 2014 όταν ανακοινώθηκε η αναγόρευση του ως επίτιμου διδάκτορα του Πανεπιστημίου Κρήτης, ωστόσο είχε κυκλοφορήσει από το 2011 στην Ελλάδα. Ακολουθώντας μια τακτική “σχετικοποίησης” με βάση τη σχολή του σύγχρονου ιστορικού αναθεωρητισμού ο Ρίχτερ φτάνει στο σημείο να παρομοιάσει τους εισβολείς ως... “ιππότες”, τους δεν ντόπιους ως “αιμοσταγείς”! Δέκα χρόνια μετά με τη βοήθεια νέων ιστορικών επιχειρούμε μια κριτική αποτίμηση μιας προσπάθειας που μόνο μεμονωμένη δεν φαίνεται, αν κρίνουμε από την πρόσφατη πρόθεση συλλόγου “Ευρωπαϊών αλεξιπτωτιστών” να τιμήσει τους... μαχητές του Γ’ Ράϊχ!

Το βιβλίο του Χ. Ρίχτερ προκαλεί πολλές αντιδράσεις ως προς του σκοπούς του.

ΟΙ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Έχουν περάσει 10 χρόνια από την κυκλοφορία του βιβλίου για τη Μάχη της Κρήτης του Η. Richter. Βλέποντας από απόσταση το συγκεκριμένο πόνημα κατά την άποψή σας τι άφησε στην ιστοριογραφία της Μάχης; Προσέφερε κάτι καινούργιο; Ο “θόρυβος” που προκάλεσε ήταν αντίστοιχος της επιστημονικής του αξίας;
2. Ο συγγραφέας φαίνεται σαν να προσπαθεί μέσα από το βιβλίο του να πείσει τον αναγνώστη ότι η αντίσταση των Κρητικών (που μέχρι τώρα γνωρίζαμε ότι ήταν εν πολλοίς αυθόρμητη) ήταν καθοδηγούμενη από τους Άγγλους, κάνοντας ιδιαίτερη αναφορά στην περίπτωση του John Pendlebury... Κατά την άποψή σας ισχύουν οι ισχυρισμοί του αυτοί;
3. «Τραυματίες θανατώνονταν και νεκροί ατιμάζονταν. Αυτό που επικράτησε ήταν μια αρχαία Κρητική παράδοση, η περιφρόνηση του θανάτου. Η κακοποίηση των νεκρών δεν ήταν με αυτή την έννοια ατίμησή τους, αλλά μια

χειρονομία που φανέρωνε περιφρόνηση του θανάτου. Όμως, οι συμπολεμιστές των κακοποιημένων νεκρών την αντιλαμβάνονταν ως ατίμωση. Το αποτέλεσμα ήταν μίσος και πικρία καθώς και επιθυμία για εκδίκηση. Η θανάτωση των τραυματιών εξηγεί το μικρό αριθμό τους στα στατιστικά δεδομένα...» αναφέρει επί λέξει ο Η. Richter στο γραπτό του. Όπως επιχειρεί και άλλες φορές στο βιβλίο του δικαιολογεί τις ναζιστικές ωμότητες σε βάρος του τοπικού πληθυσμού από τις πολλές κακοποιήσεις νεκρών και τραυματισμένων αλεξιπτωτιστών. Ωστόσο πέρα από 2 μαρτυρίες Γερμανών αλεξιπτωτιστών για συγκεκριμένα περιστατικά και κάποιες παραπομπές σε Γερμανικά αρχεία που αναφέρονται στη ναζιστική περίοδο δεν αναφέρει συγκεκριμένα περιστατικά που να δικαιολογούν τον χαρακτηρισμό “μαζικές κακοποιήσεις Γερμανών από τους αντάρτες”. Την ίδια ώρα υποβαθμίζει μια έκθεση των ίδιων των ναζί (έκθεση Hellmuth Unger) που

δεν εντόπισε μεγάλο αριθμό σκυλευμένων νεκρών λέγοντας πως «ο Unger είτε δεν αντιλήφθηκε την έκταση που είχαν λάβει τα έκτροπα είτε προσπάθησε να τα συγκαλύψει προκειμένου να αποτρέψει τις αρνητικές αντιδράσεις της γερμανικής κοινής γνώμης» και τονίζει πως «ο αριθμός των εκτελέσεων είναι πολύ μικρότερος από τον αριθμό των φονευθέντων από τους αντάρτες». Αυτή η ανάγνωση από μέρους του, θεωρείται ότι στέκει επιστημονικά και ιστορικά; Αποτελεί “δική του προσωπική γνώμη και άποψη”, υπάρχει τάση σε Γερμανούς και άλλους ιστορικούς που να ακολουθεί αυτήν την τακτική;
4. Σε άλλο σημείο επισημαίνει πως «και οι δύο πλευρές παρέβησαν το δίκαιο του πολέμου και διέπραξαν εγκλήματα», πως «η Μάχη της Κρήτης ήταν η τελευταία επιχείριση της γερμανικής πλευράς κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η οποία δεν είχε ιδεολογικά κίνητρα. Μετά την Κρήτη ο χαρακτήρας του πολέμου άλλαξε,

τουλάχιστον σε ό,τι αφορά το Ανατ. Μέτωπο, εξαιρουμένης της Β. Αφρικής και μεταβλήθηκε σε πόλεμο κοσμοθεωριών...». Πιστεύετε ότι έχει βάση αυτός ο ισχυρισμός;
5. Αρκετές φορές στο βιβλίο το επισημαίνει ότι οι εκτελέσεις και τα αντίποινα σε βάρος του τοπικού πληθυσμού δεν ήταν τόσο μεγάλα, αναφέρει χαρακτηριστικά πως «σύμφωνα με στοιχεία της αρμόδιας για τη διερεύνηση τέτοιων υποθέσεων εισαγγελίας του Bochum στην πρώτη φάση δολοφονήθηκαν το πολύ 200 άνθρωποι. Η αναλογία ήταν πολύ χαμηλότερη από αυτήν με την οποία είχε απειληθεί ο Ringel λίγες μέρες νωρίτερα (1 προς 10)». Επίσης βλέπουμε να μην χρησιμοποιεί τον όρο “ναζιστικά στρατεύματα” ή “ναζί” για τους αλεξιπτωτιστές και τους ορεινούς καταδρομείς αλλά μόνο “γερμανικός στρατός” λες και δεν είχαν ιδεολογική πολιτική ταυτότητα. Αυτό είναι τυχαίο κατά την άποψή σας;

Σκηνή από την εκτέλεση στο Κοντομαρί, ένα από πρώτα εγκλήματα των κατακτητών (φωτ. Β. Μαθιόπουλος)

ΙΑΣΟΝΑΣ ΧΑΝΔΡΙΝΟΣ

«Για τον Ρίχτερ, ο ελληνικός παράγοντας στη Μάχη μοιάζει με παραφωνία»

Το «πνεύμα» του συγγραφέα και τους στόχους του να παρουσιάσει τη Μάχη της Κρήτης ως μια «ιπποτική μάχη» μεταξύ των Γερμανών και των Άγγλων επισημαίνει μεταξύ άλλων ο επιστημονικός συνεργάτης του Πανεπιστημίου του Ρέγκενσμπουργκ στη Βαυαρία κ. Ιάσωνας Χανδρινός. Συγγραφέας πολλών βιβλίων, άρθρων και εργασιών για το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ο κ. Χανδρινός εξηγεί με τον καλύτερο τρόπο πτυχές της σύγχρονης ιστοριογραφίας.

1. Το βιβλίο του Χ. Ρίχτερ είναι μια πυκνογραμμένη εξιστόρηση της Μάχης της Κρήτης. Πρόκειται για ένα αναλυτικό βιβλίο στρατιωτικής ιστορίας το οποίο αξιοποιεί τις πηγές όλων των πλευρών και εστιάζει στις αεροναυτικές και χερσαίες επιχειρήσεις. Ασχολείται με ζητήματα στρατηγικής και συνοψίζει τις εκτιμήσεις και τις ευθύνες των εμπόλεμων, τόσο για την έκβαση της αναμέτρησης όσο και για ζητήματα εγκλημάτων πολέμου. Η απολογητική στάση που επέλεξε να υιοθετήσει ο συγγραφέας σχετικά με τις αγριότητες των αλεξιπτωτιστών κατά των αμάχων επισκιάζει, και τελικά ακυρώνει, τη συγκεκριμένη μελέτη στο σύνολό της.

2. Ο συγγραφέας αναπαριστά τη μάχη ως αναμέτρηση μεταξύ τακτικών στρατευμάτων και αυτό είναι το πλαίσιο αναφοράς και εξαγωγής όλων των συμπερασμάτων του. Για τον Ρίχτερ, ο ελληνικός παράγοντας στη Μάχη μοιάζει με παραφωνία σε ένα μεγάλο συμφωνικό έργο. Είτε υποβαθμίζεται ως στρατηγικά ασήμαντος στο γενικό πλαίσιο, είτε παρουσιάζεται ως ηθικά διαβλητός εξαιτίας «ακροτήτων» οι οποίες είτε πρέπει να πιστωθούν στην βρετανική πλευρά, είτε στον πρωτογονισμό των Κρητικών. Από κάθε άποψη το βιβλίο καταφανώς μεροληπτεί και, ακόμα κι αν έλειπαν οι επίμαχες αναφορές στο θέμα των αντιποίνων, πάλι θα είχαμε μια εμφανή αδυναμία κατανόησης του παράγοντα «κρητικός λαός» στην εξίσωση, όπως έχουν ορθά επισημαίνει πολλοί σχολιαστές και επικριτές του βιβλίου.

3. Ο Ρίχτερ δεν είναι μοναδική περίπτωση ιστορικού που συζητά το θέμα των ναζιστικών αντιποίνων με βάση μια υποτιθέμενη σχέση αιτίας-αποτελέσματος, αν και θα πρέπει να πούμε πως τέτοιες απολογητικές τάσεις δεν ανήκουν στον κανόνα της mainstream γερμανικής ιστοριογραφίας. Ο ισχυρισμός πως ο Unger πιθανόν «προσπάθησε να συγκαλύψει τα έκτροπα προκειμένου να αποτρέψει τις αρνητικές αντιδράσεις της γερμανικής κοινής γνώμης» είναι τουλάχιστον αλλόκοτος. Αν τον δεχτούμε θα πρέπει να ακυρώσουμε όλη την ουσία της πολιτικής αντιποίνων που ακολουθήσαν τα στρατεύματα κατοχής όχι μόνο στην Κρήτη αλλά σε όλη την Ευρώπη: μια ισχυρή, συντονισμένη και ενορχηστρωμένη προπαγάνδα γύρω από κάθε περιστατικό «ωμοτήτων ανταρτών» οι οποίες όχι μόνο έπρεπε να κοινοποιούνται παντού αλλά και να κατασκευάζονται από το μηδέν και να υπερτονίζονται, προκειμένου να νομιμοποιείται εκ των υστέρων το σύστημα της βίας των κατακτητών στο σύνολό του. Προβληματική ως προς αυτό είναι και η εμφανής προσπάθεια να εξηγηθεί ο ανταρτοπόλεμος μέσα

από το «πολιτισμικό χάσμα» μεταξύ Γερμανών και Κρητικών ως προς τη διεξαγωγή του πολέμου. Στο έργο του Ρίχτερ διακρίνουμε τάσεις γενικοποίησης και αναγωγής στοιχείων πολιτισμικής ταυτότητας σε παγιωμένες εθνικές κατηγορίες. Πίσω από την ανάλυσή του, υπάρχουν «Ελληνες» και «Γερμανοί» που σκέφτονται και δρουν με συγκεκριμένους τρόπους. Το πρόβλημα ξεκινά όταν προσπαθούμε να διαβάσουμε τις πηγές και να ανασυγκροτήσουμε το ιστορικό γίνεσθαι παίρνοντας ως δεδομένες αυτές τις συνολοποιητικές διατυπώσεις. Επειδή αυτές οι γενικεύσεις είναι γοητευτικές, θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας πως **μιλάμε για μια άγρια και πολύ-νεκρη μάχη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου στην οποία επιτιθέμενη ήταν η ναζιστική Γερμανία και όχι για λαούς που κάθονται σε ένα τραπέζι και συζητούν διαφωνώντας γύρω από την την παράδοση και τα έθιμά τους.**

4. Η πρόθεση του Ρίχτερ μέσα στο βιβλίο είναι να παρουσιάσει την Μάχη της Κρήτης ως μια «ιπποτική» σύγκρουση των δύο μεγάλων αντιπάλων -Γερμανών και Βρετανών- με εκατέρωθεν ηρωισμούς στο πεδίο της μάχης και ρητούς ή άγραφους κώδικες συμπεριφοράς. Δεν θα ήταν εντελώς άστοχο να πούμε ότι το 1941 είχαν απομείνει κάποια προσχήματα σε ό,τι αφορά τους κανόνες διεξαγωγής μιας πολεμικής αναμέτρησης, κι αυτό παρά το γεγονός ότι οι ίδιοι οι Γερμανοί είχαν κάνει ως τότε ό,τι μπορούσαν για να «ξεγράψουν» το δίκαιο του πολέμου, όπως τους ισοπεδωτικούς βομβαρδισμούς αμάχων σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις, κυρίως στη Μεγάλη Βρετανία, αλλά και αλλού (Ρόττερταμ, Βελιγράδι), τα εγκλήματα εναντίον αμάχων και τις πολιτικές εκμετάλλευσης στην Τσεχία και ειδικά στην Πολωνία, τις όχι και τόσο γνωστές ρατσιστικού χαρακτήρα εκτελέσεις στρατιωτών των αποικιακών μονάδων του γαλλικού στρατού κατά την εκστρατεία του 1940 και πολλά άλλα. Η ανάδειξη της Κρήτης από τον Ρίχτερ σε υποτιθέμενη «τομή», δηλαδή αφορμή μετατροπής του πολέμου σε «βρώμικο» είναι μια υπόγεια προσπάθεια συνολικής δικαίωσης του δράστη (που υποτίθεται απαντά στις «αγριότητες» των αμάχων που υφίστανται έναν πόλεμο που ο ίδιος ξεκίνησε!) και, εν τέλει, σχετικοποίησης της πρωταρχικής γερμανικής ευθύνης για τον «ολοκληρωτικό πόλεμο» και τις γενοκτονικές διαστάσεις που τελικά αυτός προσέλαβε.

5. Και μόνο αυτό το εδάφιο θα ήταν αρκετό για να δικαιολογήσει τις αντιδράσεις εναντίον του βιβλίου. Ο Ρίχτερ δεν μένει, ως όφειλε, στην παράθεση-διασταύρωση των διαθέσιμων αριθμητικών στοιχείων (τα οποία προφανώς αποκλίνουν μεταξύ τους), αλλά προχωρεί σε επικίνδυνα εδάφη: Θέλοντας να παρουσιάσει τα αντίποινα πιο ήπια από ό,τι πιστεύεται, τα ποσοτικοποιεί. Εισάγει εντελώς αυθαίρετα και με τρόπο προκλητικό, κριτήρια σχετικά με το «πολύ» και το «λίγο». Αυτή η αριθμολογία δεν είναι απλώς μια τακτική συμψηφισμού. Επιχειρεί να διαταράξει σκόπιμα την αιτιώδη σχέση ανάμεσα στην εμπειρία της Μάχης της Κρήτης και την κατοχική πολιτική που εφαρμόστηκε αμέσως μετά έως το 1945. Ως προς τη χρήση του «γερμανός»/«γερμανικός» αντί του «ναζί»/«ναζιστικός» θα διαφωνήσω. Είναι πάγια τακτική (και σωστή κατά τη γνώμη μου) εδώ και χρόνια στην γερμανική ιστοριογραφία και δημόσια μνήμη να χρησιμοποιείται ο εθνικός αντί του ιδεολογικού προσδιορισμού. Λειτουργεί ως υπενθύμιση της ευθύνης όλης της γερμανικής κοινωνίας και όχι μόνο μιας ιδεολογικά φανατικής μερίδας.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΛΙΔΑΚΗΣ

«Ωραιοποίηση της δράσης των Γερμανών»

«Η ιδεολογική παράμετρος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, δηλαδή φασισμός/αντιφασισμός, προϋπήρχε από χρόνια - άλλοι έκαναν πως δεν την έβλεπαν τότε, άλλοι συνεχίζουν να μην την βλέπουν και σήμερα» τονίζει ο καθηγητής ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, Γιάννης Σκαλιδάκης. Ο ιστορικός μας επισημαίνει πως η λογική πάνω στην οποία κινείται ο Χ. Ρίχτερ «θυμίζει την πτωματολογική μέθοδο που ακολουθούν άλλοι θιασώτες του ιστορικού αναθεωρητισμού.»

1. Δεν προκύπτει δέκα χρόνια μετά ότι το βιβλίο αυτό θα αποκτήσει κάποια διαχρονικότητα στη βιβλιογραφία για τη Μάχη της Κρήτης. Αυτό που προσπάθησε να κάνει ο συγγραφέας ήταν να γράψει μια ιστορία της μάχης από τη γερμανική σκοπιά, χρησιμοποιώντας γερμανικές πηγές και ωραιοποιώντας τη δράση των γερμανικών στρατευμάτων. Δεν γνωρίζω αν είχε επιτυχία το βιβλίο στη Γερμανία αλλά μόνο εκεί θα μπορούσε να έχει. Με αυτές τις επιλογές, ο συγγραφέας δεν θα μπορούσε να περιμένει κάτι παραπάνω. Ο θόρυβος που σηκώθηκε στην Ελλάδα θυμίζω ότι οφείλεται σε διαδικασίες απόδοσης τιμών στον συγγραφέα, οπότε και έγινε ευρύτερα γνωστό το περιεχόμενο του βιβλίου και τα άκρως προβληματικά του σημεία. Ως τότε, είχε περάσει μάλλον απαρατήρητο, ως ένα πυκνογραμμένο, δυσκολοδιάβαστο ανάγνωσμα.

2. Είναι γνωστή μέθοδος η γενίκευση ειδικών παραμέτρων όπως και έντεχνη υποβάθμιση πλευρών που δεν ταιριάζουν με το γενικότερο σχήμα του εκάστοτε συγγραφέα. Ο Ρίχτερ έχει υποστεί εκτεταμένη κριτική, π.χ. από τον Χάγκεν Φλάισερ για το έργο «Δύο επαναστάσεις και αντεπαναστάσεις στην Ελλάδα», λόγω της χρησιμοποίησης τέτοιων μεθόδων. Στην περίπτωση μας, το σχήμα του είναι μια ιπποτική μάχη μεταξύ Γερμανών και Άγγλων - οι ντόπιοι το πολύ να είναι πιόνια των δεύτερων.

3. Η τακτική ωραιοποίησης του τακτικού στρατού της Βέρμαχτ (σε σύγκριση με τα SS), υποβάθμισης των γερμανικών εγκλημάτων, δικαιολόγησης ακόμα και των επιλογών του Χίτλερ για τη διεξαγωγή του πολέμου εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης είναι υπαρκτές τάσεις της γερμανικής ιστοριογραφίας. Ο γερμανικός ιστορικός αναθεωρητισμός πάει διαχρονικά χέρι-χέρι με πτέρυγες του γερμανικού πολιτικού συστήματος. Οι Γερμανοί ιστορικοί αυτής της τάσης, με πρωτεργάτη τον Ερνστ Νόλτε, θα λέγαμε πως επιδιώκουν να αποκαταστήσουν τον γερμανικό εθνικισμό, επιδόθηκαν στην αναθεώρηση του ναζισμού, σχετικοποιώντας (δηλαδή ελαχιστοποιώντας) τα εγκλήματά του και προβάλλοντας τις «θετικές» πλευρές του, ενώ συστηματική ήταν παράλληλα η μεγιστοποίηση των δεινών που υπέστησαν οι Γερμανοί στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο μετατρέποντας εν πολλοίς τους θύτες σε θύματα. Ο Χάιντς Ρίχτερ μάλλον προσπάθησε να ενταχθεί σε αυτό το ρεύμα ταλαιπωρώντας την ελληνική ιστορία.

4. Η επίθεση στη Σοβιετική Ένωση είχε αναμφισβήτητη ιδεολογικά κίνητρα -άλλωστε πήρε τη μορφή σταυροφορίας εναντίον του «εβραϊομπολσεβικισμού», αλλά η γερμανική επίθεση λίγο πριν στην Ελλάδα και την Κρήτη -που έγινε ακριβώς για να θωρακίσουν οι Γερμανοί τα νώτα τους πριν την επιχείρηση Μπαρμπαρόσα- δεν είχε. Οι εκτελέσεις αμάχων στην Κρήτη έγιναν εν θερμώ και λίγες βδομάδες μετά στο ανατολικό μέτωπο εν ψυχρώ. Θα έλεγα πως δεν είναι σοβαρά πράγματα αυτά αν δεν αποπροσανατόλιζαν αρκετό κόσμο και δεν μας ανάγκαζαν να τα συζητάμε τόσα χρόνια μετά. Η ιδεολογική παράμετρος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, δηλαδή φασισμός/αντιφασισμός, προϋπήρχε από χρόνια - άλλοι έκαναν πως δεν την έβλεπαν τότε, άλλοι συνεχίζουν να μην την βλέπουν και σήμερα.

5. Ξανά, πρόκειται για όχι πολύ εκλεπτυσμένες τεχνικές χειραγώγησης του αναγνωστικού κοινού. Θυμίζει την πτωματολογική μέθοδο που ακολουθούν άλλοι θιασώτες του ιστορικού αναθεωρητισμού. Βάζουμε λίγα πτώματα λιγότερα από εδώ, λίγα περισσότερα από εκεί και «αποδεικνύουμε» ό,τι θέλουμε. **Στην πραγματικότητα, οι γερμανικές αντεκδικήσεις εναντίον του πληθυσμού, συλλογικές εκτελέσεις και καταστροφές χωριών δεν έγιναν εν θερμώ αλλά εφαρμόστηκαν κατά κύματα όλο το καλοκαίρι και μέχρι τα μέσα Σεπτεμβρίου 1941** από τους πρώτους στρατιωτικούς διοικητές Kurt Student και Alexander Andrae. Ώστε, τόσο οι αλεξιπτωτιστές, όσο και οι ορεινοί καταδρομείς αλλά και νέα στρατεύματα που κατέφθασαν, να λάβουν μέρος στις επιχειρήσεις αυτές. Πρόκειται για απερίγραπτα εγκλήματα πολέμου, που διαπράχθηκαν από τον τακτικό γερμανικό στρατό, ο οποίος είχε εγκλωπωθεί την επίσημη ιδεολογία του καθεστώτος, τον ναζισμό.

ΒΑΛΕΝΤΙΝ ΣΝΑΪΝΤΕΡ

«Μια νίκη που έκρυψε την αλήθεια»

Για το πώς βλέπει ένας Γερμανός ιστορικός που ζει και εργάζεται στην Ελλάδα το βιβλίο του Χ. Ρίχτερ, μας μιλάει ο Βαλεντίν Σνάιντερ.

Γεννήθηκε το 1983 στη Ρηνανία της Γερμανίας, έχει διδακτορικό τίτλο Ιστορίας του πανεπιστημίου της Καέν (Γαλλία) και διδακτορικό τίτλο Πολιτικών Επιστημών και Διεθνών Σχέσεων του πανεπιστημίου του Νότιγχαμ (Αγγλία). Είναι επιστημονικός υπεύθυνος του έργου «Βάση δεδομένων των Γερμανικών στρατιωτικών και παραστρατιωτικών μονάδων στην Ελλάδα 1941-1944/45» με φορέα το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών στην Αθήνα.

1. Το βιβλίο του Ρίχτερ προκάλεσε 1. «θόρυβο» γιατί δημοσιεύτηκε από γνωστό και αναγνωρισμένο ξένο ακαδημαϊκό - το 2000 ο Ρίχτερ τιμήθηκε από τον Πρόεδρο της Ελλάδας με τον Χρυσό Σταυρό του Τάγματος του Φοίνικα. Ο «θόρυβος» ήταν επίσης, κατά την γνώμη μου, αποτέλεσμα της πολύ τεταμένης ατμόσφαιρας μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας το 2015, στο γενικό πλαίσιο των διαπραγματεύσεων για το τρίτο Μνημόνιο το οποίο είχε για πολλούς Έλληνες τη γεύση άλλης μιας εθνικής ταπείνωσης. Το βιβλίο κυκλοφόρησε ήδη τέσσερα χρόνια σε ελληνική μετάφραση (μεταφράστηκε σχεδόν αμέσως μετά τη δημοσίευση στα γερμανικά), χωρίς πολύ «θόρυβο». Δεν ήταν το πρώτο και δεν θα είναι το τελευταίο βιβλίο με αναθεωρητική χροιά για τη μάχη της Κρήτης! Αφού το βιβλίο του Ρίχτερ έγινε στη συνέχεια αντικείμενο σοβαρής και λεπτομερούς ακαδημαϊκής ανάλυσης και κριτικής (σε αντίθεση με τα πολλά αντίστοιχα βιβλία ερασιτεχνών ιστορικών), μπορούμε να πούμε ότι τελικά έπαιξε ένα συγκεκριμένο ρόλο για την έρευνα. Η δίκη του Ρίχτερ το 2015 άνοιξε το θέμα της ελευθερίας του

λόγου και ο ιστορικός Βαγγέλης Καραμανωλάκης έγραψε τότε: «Μέσα σε αυτό το κλίμα, θα έπρεπε να υπάρξει αντίδραση, αντίδραση που να διεκδικεί το αυτονόητο. Ότι ένα επιστημονικό βιβλίο, όσο προβληματικό και να είναι και όσο ανυπόστατο, δεν μπορεί παρά να αποτελεί αντικείμενο επιστημονικής κριτικής και διαλόγου και όχι δικαστικής δίωξης».

Η άποψή μου είναι ότι κάποιες φορές βιβλία τέτοιας πολεμικής δεν είναι άχρηστα για την πρόοδο της έρευνας. Μπορούμε να εντοπίσουμε παρόμοιες περιπτώσεις και σε διεθνές επίπεδο, οι οποίες προκάλεσαν την άμεση αντίδραση της επιστημονικής κοινότητας, οδηγώντας σε δεκάδες καινούριες δημοσιεύσεις και συνέδρια, προκειμένου να απαντηθεί με επιστημονικούς όρους ένα αδύναμο ή και στρεβλό επιχειρήμα. Προφανώς όμως, ο στόχος του Ρίχτερ δεν ήταν να προχωρήσει την έρευνα, αλλά να ακολουθήσει μάλλον μια προσωπική και πολιτική ατζέντα.

2. Η γνώμη μου είναι ότι υπάρχει, και πάντα υπήρχε, ένα κίνημα που ήθελε να αρνηθεί ή τουλάχιστον να μειώσει τις γερμανικές ευθύνες για τις πολλές γερμανικές απώλειες στη μάχη της Κρήτης, μια μάχη μεγάλης συμβολικής σημασίας: νίκη κατά των Άγγλων στο «γήπεδο» τους, ανωτερότητα των γερμανικών ένοπλων δυνάμεων και κυρίως της Luftwaffe του Γκέρινγκ, ολοκλήρωση της γερμανικής υπηρετικής ηγεμονίας. Βάσει αυτής της ανάγνωσης των ιστορικών γεγονότων, οι απώλειες των Γερμανών μπορούν να εξηγηθούν μόνο με την παράνομη παρέμβαση των αμάχων στην μάχη υπό τον έλεγχο της «ύπουλης Αλβιόνας» - και σίγουρα όχι εξαιτίας των πολλαπλών λαθών των γερμανικών αρχών στην προετοιμασία της επιχείρησης: ελάχιστη αναγνώριση των συμμαχικών δυνάμεων, ανεπαρκείς γερμανικές δυνάμεις σχετικά με το μέγεθος της στρατιωτικής πρόκλησης, αφελείς όψεις για τις πολιτικές γνώμες των Κρητικών σε περίπτωση γερμανικής εισβολής, κ.λπ. **Γνωρίζοντας ότι η Κρήτη είναι η πατρίδα του Βενιζέλου, οι Γερμανοί θεωρούσαν τους Κρητικούς τόσο δημοκρατικούς που περίμεναν να τους καλωσορίσουν ως απελευθε-**

ρωτές από την βασιλική κυβέρνηση που βρισκόταν στο νησί εξοριστή μετά την αποχώρηση από την Αθήνα. Είχαν ξεχάσει όμως ότι οι Κρητικοί ήταν πρώτα απ' όλα Έλληνες πατριώτες με μια μακρά παράδοση αντίστασης κατά των ξένων αρχών.

3. Για τον απλό Γερμανό στρατιώτη, τα πάντα στην γερμανική εισβολή στην Κρήτη ήταν καινούργια και διαφορετικά, ειδικά σε σύγκριση με την εισβολή στη ηπειρωτική Ελλάδα έξι εβδομάδες νωρίτερα: έλλειψη οργάνωσης και φροντίδας τις πρώτες ημέρες της μάχης λόγω της αεροπορικής φύσης των μεταφορών, πολυάριθμες δυνάμεις και απρόσμενη αντίσταση των Συμμάχων, αντίδραση των ντόπιων, ζεστό υποτροπικό κλίμα, κ.λπ. Η μάχη της Κρήτης έβαλε ένα πρώτο τέρμα στον γερμανικό πολεμικό ενθουσιασμό μετά από σχεδόν δύο χρόνια σχετικά εύκολων νικών σε όλη την Ευρώπη. Η γερμανική νίκη στην Κρήτη -την ίδια εβδομάδα που βυθίστηκε και το Μπίσμαρκ- έκρυψε από το γερμανικό κοινό το γεγονός ότι η φύση του πολέμου άρχισε να αλλάζει, ότι οι σύμμαχοι στη Δύση και στην Ανατολή δεν θα δεχτούν μια τελική νίκη του Άξονα: στις 27 Μαρτίου 1941, δύο εβδομάδες πριν από την γερμανική εισβολή στην Ελλάδα, οι Σύμμαχοι -περιλαμβάνοντας για πρώτη φορά και στρατιωτικούς εκπροσώπους των ΗΠΑ οκτώ μήνες πριν την επίσημη είσοδο αυτών στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο- είχαν ήδη σχεδιάσει το γενικό πλαίσιο της παρακολούθησης του πο-

λέμου. Με αυτό το φόντο, οι γερμανικές αρχές έπρεπε να βρουν μια καινούργια πολεμική αφήγηση για το επόμενο μεγάλο -και τάχα τελευταίο- μέτωπο: την εισβολή της Σοβιετικής Ένωσης. Και η γερμανική αφήγηση των ελληνικών πολεμικών εγκλημάτων στη μάχη της Κρήτης αντιστοιχεί στη λογική αυτή. Χωρίς να μπορούμε στην διαδικασία της ακριβούς μέτρησης των απωλειών, η οποία δεν συνιστά μια ακριβή επιστήμη (πολλοί Γερμανοί τραυματίες της μάχης πέθαναν αργότερα σε νοσοκομεία στην Αθήνα), φαίνεται ότι ακόμα και σήμερα πολλοί άνθρωποι ακολουθούν τις γραμμές της τότε γερμανικής προπαγάνδας γιατί αντιπροσωπεύει μια σχετικά απλή και κατανοητή αφήγηση - αν και πιο σπάνια τέτοιες τάσεις προέρχονται από ακαδημαϊκούς.

4. Το πρακτικό με τις γενικεύσεις είναι ότι πάντα μεταφέρουν κάτι αληθινό. Αλλά κατά την γνώμη μου ο χαρακτήρας του πολέμου δεν άλλαξε ιδιαίτερα με την μάχη της Κρήτης: οι Γερμανοί είχαν ήδη ανοίξει τον λογαριασμό των φρικαλεοτήτων με τις σφαγές αμάχων και αιχμαλώτων πολέμου στην Πολωνία το 1939 και στην Γαλλία το 1940. Δεν βλέπω στην Κρήτη μια ουσιαστική αλλαγή της συμπεριφοράς των Γερμανών. Αυτό που αλλάζει είναι η αφήγηση γύρω από τα εγκλήματα, όπως γίνεται και στις περιγραφές των εκτελέσεων μαύρων αποικιακών στρατιωτών του γαλλικού στρατού, που παρουσιάζονται ως εκδίκηση ενάντια σε κτήνη χωρίς στρατιωτική παράδοση και τιμή, βία

εργαλεία στα χέρια διεφθαρμένων αρχών. Το ότι ο πόλεμος στα Βαλκάνια και ειδικά στην Ελλάδα δεν ήταν -στην αρχή τουλάχιστον- μέρος του ευρύτερου σχεδίου του Χίτλερ για την εξέλιξη του πολέμου, δεν σημαίνει ότι ο ίδιος δεν κατάλαβε γρήγορα τις στρατηγικές δυνατότητες των επιχειρήσεων του Απριλίου και του Μαΐου του 1941. Η αρχικά ανεπιθύμη συμμετοχή των Γερμανών στις ιταλικές περιπέτειες στα Βαλκάνια χρησιμοποιήθηκε καιροσκοπικά ως ευκαιρία να διωχθούν οι Άγγλοι από την ηπειρωτική Ευρώπη και να καταληφθεί η τελευταία βάση για μελλοντικές παρεμβάσεις. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι ιδεολόγοι του ναζισμού έβλεπαν τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό ως συγγενή της «Άριας φυλής», μου φαίνεται δύσκολο να αρνηθούμε τον ιδεολογικό χαρακτήρα της εισβολής στην Ελλάδα και της μάχης της Κρήτης: οι αμέτρητες αναφορές στους δεσμούς μεταξύ αρχαίας Ελλάδας και ναζιστικής Γερμανίας εκφράστηκαν κυρίως στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1936, αλλά και στην πολυάριθμη αλληλογραφία των Γερμανών στρατιωτών που συμμετείχαν στην εισβολή και στην κατοχή της Ελλάδας.

5. Η απάντηση σε αυτή την ερώτηση θα ήταν ευκολότερη αν θα είχαν συμμετάσχει στη μάχη της Κρήτης και μονάδες των Waffen-SS. Η πολιτική εκπαίδευση των στρατιωτών της αεροπορίας και του πεζικού ήταν ακόμα ελάχιστη. Αλλά τότε η Γερμανία ζούσε ήδη οκτώ χρόνια υπό το ναζιστικό καθεστώς, το οποίο είχε τεράστια επιρροή σε κάθε επίπεδο της καθημερινής ζωής. Με άλλα λόγια, ακόμα και ένας Γερμανός, που δεν θεωρούσε τον εαυτό του ναζί, μετέφερε στην συμπεριφορά του και στον τρόπο έκφρασής του τα ίχνη της ναζιστικής ιδεολογίας. Όλες οι πηγές ενημέρωσης ήταν υπό τον έλεγχο του Γκαίμπελ, ενώ εναλλακτικές φωνές όπως των Γερμανών σοσιαλδημοκρατών βρισκόνταν από το 1933 στα στρατόπεδα συγκέντρωσης ή στην εξορία. Προφανώς υπήρχαν στις γερμανικές στρατιωτικές δυνάμεις άνθρωποι με μεγαλύτερη τάση προς τις ιδεολογικές γραμμές του ναζισμού. Μια καλύτερη διατύπωση ίσως θα ήταν «μονάδες της ναζιστικής Γερμανίας», αν και επίσημα η Γερμανία δεν τιλοφορούσε ποτέ τον όρο «ναζί» ή «ναζισμό» στην ονομασία της, αλλά λεγόταν «Μείζον Γερμανικό Ράιχ» - για τα θύματα της πολιτικής της δεν υφίστατο διαφορά αφού για πολλούς, «Γερμανός» και «ναζί» είχαν γίνει συνώνυμα.

